

Haaien en roggen: analyse en platform

Harriët M.J. van Overzee en Henk J.L. Heessen

Rapport C007/11



Foto's: Niels Daan (links) en Jim Ellis (rechts)

IMARES Wageningen UR

(IMARES - Institute for Marine Resources & Ecosystem Studies)

Opdrachtgever:

Ministerie EL&I
t.a.v. R.J. Croonen
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

BO-12-07-007-002

Publicatiedatum:

31 januari 2011

IMARES is:

- een onafhankelijk, objectief en gezaghebbend instituut dat kennis levert die noodzakelijk is voor integrale duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van de zee en kustzones;
- een instituut dat de benodigde kennis levert voor een geïntegreerde duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van zee en kustzones;
- een belangrijke, proactieve speler in nationale en internationale mariene onderzoeksnetwerken (zoals ICES en EFARO).

P.O. Box 68

1970 AB IJmuiden

Phone: +31 (0)317 48 09 00

Fax: +31 (0)317 48 73 26

E-Mail: imares@wur.nl

www.imares.wur.nl

P.O. Box 77

4400 AB Yerseke

Phone: +31 (0)317 48 09 00

Fax: +31 (0)317 48 73 59

E-Mail: imares@wur.nl

www.imares.wur.nl

P.O. Box 57

1780 AB Den Helder

Phone: +31 (0)317 48 09 00

Fax: +31 (0)223 63 06 87

E-Mail: imares@wur.nl

www.imares.wur.nl

P.O. Box 167

1790 AD Den Burg Texel

Phone: +31 (0)317 48 09 00

Fax: +31 (0)317 48 73 62

E-Mail: imares@wur.nl

www.imares.wur.nl

© 2010 IMARES Wageningen UR

IMARES is onderdeel van Stichting DLO
KvK nr. 09098104,
IMARES BTW nr. NL 8113.83.696.B16

De Directie van IMARES is niet aansprakelijk voor gevolgschade, noch voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van IMARES; opdrachtgever vrijwaart IMARES van aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van de opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag weergegeven en/of gepubliceerd worden, gefotokopieerd of op enige andere manier gebruikt worden zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
Samenvatting.....	4
1. Inleiding.....	6
2. Bemonstering haaien op afslagen.....	7
3. Analyse discard gegevens	8
4. Studiedag haaien en rogggen	11
5. Conclusies	12
6. Kwaliteitsborging	13
Referenties	14
Verantwoording	15
Bijlage 1: Discardgegevens schol en tong	16
Bijlage 2: Ruimtelijke verspreiding gediscarde rogggen in de boomkorvisserij (2002-2009) ..	17
Bijlage 3: Ruimtelijke verspreiding gediscarde haaien in de boomkorvisserij (2002-2009)...	17
Bijlage 4: Notulen studiedag Haaien en Rogggen.....	19

Samenvatting

In 2009 is door de Europese Unie het EU haaien actieplan aangenomen. In het kader van dit actieplan heeft IMARES in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) het afgelopen jaar aanvullend onderzoek gedaan. Dit onderzoek bestond uit het bemonsteren van de Nederlandse haaien aanvoer en het analyseren van de haaien en roggen gegevens afkomstig uit het discards bemonsteringsprogramma van boomkorschepen. Daarnaast heeft IMARES op verzoek van het Ministerie van EL&I een haaien studiedag georganiseerd. Tijdens deze studiedag hebben verschillende stakeholders besproken wat voor verder onderzoek met betrekking tot haaien en roggen in Nederland gedaan zou kunnen worden. In dit rapport worden de resultaten van het aanvullende onderzoek gepresenteerd.

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het Beleidsondersteunend onderzoek van het Ministerie van EL&I.

1. Inleiding

In het kader van de *Code of Conduct for Responsible Fisheries* heeft de FAO (*Food and Agriculture Organization*) in 1999 het *International Plan of Action for the Conservation and Management of Sharks* (IPOA Sharks) aangenomen. Belangrijk doel van het IPOA Sharks is om betrokken landen richtlijnen te geven voor het opstellen van nationale actieplannen. Begin 2009 is door de EU het *European Union Action Plan for the Conservation and Management of Sharks* (EC, 2009)¹ aangenomen. Het EU haaien actieplan heeft drie specifieke doelstellingen:

- De kennis over de haaienvisserij, de haaiensoorten en de rol die zij spelen in het ecosysteem, uit te breiden;
- De duurzaamheid van de gerichte haaienvisserij te waarborgen en erop toe te zien dat de bijvangst van haaien in het kader van andere visserijen goed wordt gereguleerd;
- De samenhang tussen het interne en externe communautaire beleid betreffende haaien te stimuleren.

Naar aanleiding van het EU haaien actieplan is er behoefte aan het verwerven van meer kennis over haaien en roggen die door Nederlandse vissers worden gevangen. Daarom heeft IMARES begin 2010, in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I), een "state of the art" rapport opgeleverd waarin de historische kennis over de vangsten, biologie en ecologie van haaien en roggensoorten die in de Noordzee voorkomen en voorkwamen is beschreven (Heessen, 2010). In dit rapport wordt onder andere geconcludeerd dat om de toestand van de verschillende soorten haaien en roggen goed te kunnen beoordelen, het essentieel is om over betrouwbare aanvoercijfers per soort te kunnen beschikken. Daarnaast vraagt het EU haaien actieplan om het ontwikkelen van een kennisstrategie rond haaien en roggen. Dit zal in samenwerking met de verschillende stakeholders uitgedacht moeten worden.

IMARES heeft in het kader van het EU haaien actieplan het afgelopen jaar in opdracht van het Ministerie van EL&I aanvullend onderzoek uitgevoerd naar de Nederlandse aanvoer van haaien (Hoofdstuk 2) en naar de haaien en roggen gegevens afkomstig uit de discardmonitoring aan boord van boomkorschepen (Hoofdstuk 3). Daarnaast is er een haaien studiedag georganiseerd waar verschillende stakeholders besproken hebben wat voor verder onderzoek met betrekking tot haaien en roggen in Nederland gedaan zou kunnen worden (Hoofdstuk 4).

¹ In het actieplan wordt gesproken over 'haaien'. Het heeft echter betrekking op alle kraakbeenvissen, d.w.z. haaien, roggen en draakvissen.

2. Bemonstering haaien op afslagen

Sinds 2000 bemonstert IMARES de aanvoer van roggen. Dit geeft een tamelijk goed beeld van welke soorten worden aangevoerd. De aanvoer door Nederlandse boomkorkotters blijkt vooral te bestaan uit een drietal soorten, stekelrog (*Raja clavata*), gevlekte rog (*Raja montagui*) en blonde rog (*Raja brachyura*). Van de haaien die door de Nederlandse vissers worden aangevoerd is niets bekend. Daarom hebben medewerkers van IMARES in 2010 de aanvoer van haaien bemonsterd. Deze bemonstering is meegenomen met de standaard marktmonitoring² die jaarlijks door IMARES wordt uitgevoerd. Binnen deze bemonstering worden monsters verzameld in de belangrijkste Nederlandse afslagen (Van Beek, 2010) en wordt vervolgens de lengtesamenstelling per soort bepaald.

Aangezien haaien slechts sporadisch worden aangeland, is de bemonstering geheel afhankelijk van de aanwezigheid van haaien in de afslagen waar de bemonsteraars aanwezig zijn. Tot op heden is de aanvoer van haaien gemeten in drie Nederlandse afslagen, namelijk in Vlissingen, Den Helder en Urk. Uit de bemonstering blijkt dat de aanvoer van haaien voornamelijk uit hondshaai (*Scyliorhinus canicula*) bestaat (Figuur 1). De lengtes van deze haaien variëren tussen de 44 en 64 centimeter. Daarnaast zijn ook twee aanvoermonsters van doornhaai (*Squalus acanthias*) (Figuur 2) doorgemeten. Deze monsters bestonden uit 2 en 7 individuen (respectievelijk 6 en 17 kg) en hadden een lengte variërend tussen de 78 en 114 cm. Uit het feit dat deze steekproef zo beperkt is, blijkt al hoe weinig haaien er in Nederland worden aangevoerd.



Figuur 1: Foto van een hondshaai (*Scyliorhinus canicula*)
Foto: Niels Daan



Figuur 2: Foto van een doornhaai (*Squalus acanthias*)
Foto: Jim Ellis

² Het project marktmonitoring zeevisserij omvat de bemonstering van de aanvoer van commerciële vissoorten in Nederland (Van Beek, 2010).

3. Analyse discard gegevens

Van de vangst door commerciële vissersvaartuigen wordt een deel aangevoerd. Soorten die commercieel niet interessant zijn of die ondermaats zijn worden weer in zee teruggeworpen. Dit zijn de zogenaamde discards. In opdracht van de Europese Commissie (EC regelingen 1543/2000 en 1693/2001) wordt door Nederland binnen de DCR (Data Collection Regulation) een discards bemonsteringsprogramma uitgevoerd. Ieder jaar worden discards bemonsterd aan boord van schepen van verschillende visserijen. Binnen dit programma gaan waarnemers van IMARES mee aan boord van verschillende commerciële schepen met als doel de hoeveelheid en samenstelling van de discards binnen de verschillende visserijen te bepalen. De visserijen die bemonsterd worden zijn de boomkor-, vriestrawler-, twinrig- en garnalenvisserij.

Sinds 2009 is een nieuwe Europese Verordening (2008/949/EG) van kracht die betrekking heeft op het verzamelen van biologische en economische gegevens over de visserij door de Lidstaten. Voor discards betekent dit dat er veel meer gegevens verzameld worden om te kunnen voldoen aan de eisen van de Europese Verordening. De reeds bestaande methode, zoals hierboven is beschreven, bleek te kostbaar om op grotere schaal uit te voeren. Daarom is er een nieuwe methode ingevoerd om discards te bemonsteren, het zogenaamde sector-bemonsteringsprogramma. In dit programma worden door de vissers zelf discardmonsters aan boord van het schip genomen en vervolgens worden de monsters op IMARES uitgezocht. Dit nieuwe programma vindt plaats naast het traditionele waarnemingsprogramma programma, waarbij onderzoekers mee gaan aan boord van schepen om discards te bemonsteren (Van Helmond *et al.*, 2010). Momenteel worden de gegevens uit het sector-bemonsteringsprogramma door IMARES geanalyseerd. Resultaten van deze uitgebreide analyse zijn nog niet beschikbaar.

Haaien en roggen vormen vooral bijvangst in de bodemvisserij (Heessen, 2010). Binnen dit project zijn daarom de discard gegevens voor haaien en roggen afkomstig uit het traditionele waarnemingsprogramma van de boomkorvisserij (motorvermogen > 221 kW, 80 mm maaswijdte) geanalyseerd (Tabel 1). De hoeveelheid discards wordt uitgedrukt in het aantal individuen die per uur gediscard zijn tijdens de waarnemer reizen aan boord van de boomkorschepen. Hieruit blijkt dat er, in vergelijking met de doelsoorten schol en tong (zie Bijlage 1), relatief weinig haaien en roggen in de discards worden waargenomen (Tabel 2). Omdat het opwerken van deze relatieve kleine hoeveelheden naar absolute aantallen voor de gehele vloot per jaar een grote onzekerheid met zich mee brengt, is een zodanige opwerking niet uitgevoerd.

Tabel 1: Aantal waarnemer reizen uitgevoerd aan boord van boomkorschepen voor de periode 2002-2009.

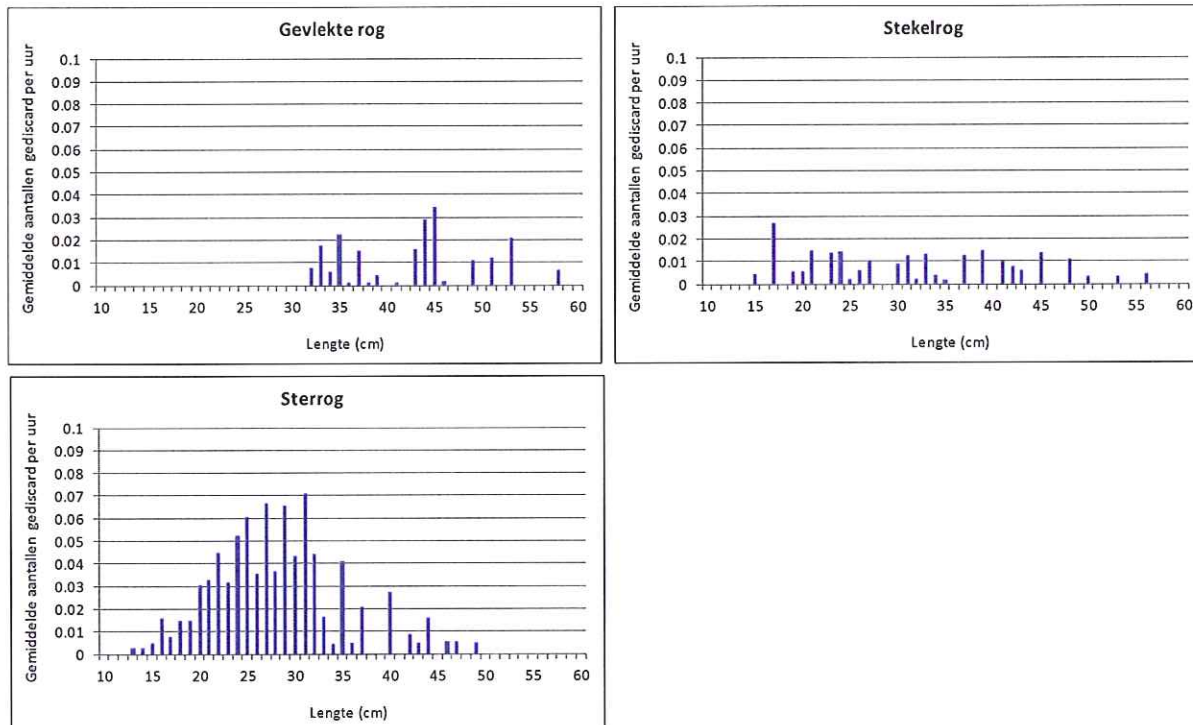
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Boomkorvisserij ³								
> 221 kW, 80 mm maaswijdte	6	9	8	8	9	10	10	8
> 221 kW, 100+ mm maaswijdte			1	1				
< 221 kW, 80 mm maaswijdte		1	1		1			1

³ Van Keeken *et al.*, 2004; Van Keeken & Pastoors, 2004; Van Keeken & Pastoors, 2005; Van Keeken, 2006; Van Helmond & Van Overzee, 2007; 2008; 2010.

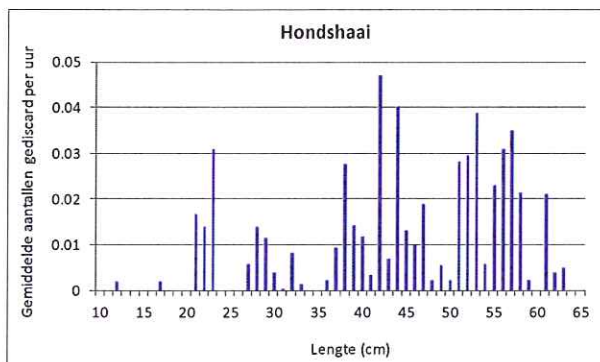
De stekelrog (*Raja clavata*), gevlekte rog (*Raja montagui*) en sterrog (*Amblyraja radiata*) blijken de meest voorkomende roggensoorten in de discards te zijn (Tabel 2). De lengtefrequentieverdelingen van deze drie soorten staan weergegeven in Figuur 3. De hondshaai (*Scyliorhinus canicula*) blijkt de meest voorkomende haaiensoort in de discards (Tabel 2; Figuur 4). De ruimtelijke verspreiding van de discards staat weergegeven in Bijlagen 2 en 3.

Tabel 2: Aantal individuen – rogggen en haaien – die per uur gediscard zijn gedurende de waarnemer reizen aan boord van de boomkorschepen (motorvermogen > 221 kW, 80 mm maaswijdte) voor de periode 2002-2009.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Roggen								
Stekelrog	0.3	0.3	0.2	0.1	<0.1	0.1	0.4	0.4
Gevlekte rog	0	<0.1	0	0	<0.1	0.1	1.1	0.2
Blonde rog	0	<0.1	0	0	0	0	0.1	0
Sterrog	6.1	2.0	0	0	0	0	0.2	0
Koekoeksrog	0	0.2	0	0	0	<0.1	0	0
Rog ongeïdentificeerd	0	0.1	0	1.0	0	0	0	0
Haaien								
Hondshaai	0.1	0.2	0.2	0.3	0.2	0.7	2.2	0.3
Gladde haai	<0.1	0	0	0.1	<0.1	0.1	<0.1	0.1
Ruwe haai	0	0	0	0	<0.1	<0.1	0	0.1



Figuur 3: Lengtefrequentieverdeling van de gemiddelde aantallen gevlekte rog, stekelrog en sterrog die per uur gediscard zijn door de bemonsterde Nederlandse boomkorschepen voor de periode 2002-2009.



Figuur 4: Lengtefrequentieverdeling van de gemiddelde aantallen hondshaai die per uur gediscard zijn door de bemonsterde Nederlandse boomkorschepen voor de periode 2002-2009.

4. Studiedag haaien en roggen

Naar aanleiding van het in 2009 aangenomen EU haaien actieplan voor de instandhouding en het beheer van het haaienbestand heeft IMARES, op verzoek van het Ministerie van EL&I, op 26 november 2010 een studiedag over haaien en roggen georganiseerd. Deze studiedag had als doel om te bespreken wat voor verder onderzoek in Nederland gedaan zou kunnen worden in het kader van het EU haaien actieplan (EC, 2009). Genodigden van de studiedag waren verschillende stakeholders die allemaal op de een of andere manier bij dit onderwerp betrokken zijn.

De studiedag begon met een algemene introductie over haaien en roggen in de Noordzee en het EU haaien actieplan. Hierna hebben de verschillende aanwezige partijen (onderzoek, NGO's, visserij, sportvisserij en beleid) een omschrijving gegeven van de mogelijke problemen rond haaien en roggen. Vervolgens is gesproken over welke praktische acties gevoerd kunnen worden in het kader van het EU haaien actieplan. Hierbij kwamen een drietal onderwerpen aan bod.

Aanvoer van informatie

De aanvoer van informatie moet uit de surveys door onderzoeksvaartuigen, de commerciële visserij en de sportvisserij komen. De surveys geven een goed beeld over de verspreiding van de verschillende soorten, de lengte verdeling binnen de populaties en veranderingen in talrijkheid in de loop der jaren. Momenteel is er geen informatie beschikbaar over rijpheidsstadia en leeftijdssamenstelling. Het is een zeer arbeidsintensief proces om aan deze gegevens te komen. Dit soort onderzoek is daardoor erg kostbaar.

De Nederlandse aanvoerstatistiek van haaien en roggen kan verbeterd worden door soorten juist te onderscheiden en de juiste soortnamen te gebruiken. Momenteel is er een identificatiegids van roggen beschikbaar. Er is nog geen gids voor haaien beschikbaar en die moet dus worden samengesteld. Daarnaast is het van belang dat met de belanghebbenden gecommuniceerd wordt over het belang van het correct identificeren.

Tijdens de studiedag is tevens naar voren gekomen dat er veel kennis bij de vissers zelf zit. Vanuit IMARES zou een tiental interviews met vissers uit Vlissingen, IJmuiden en Texel gehouden kunnen worden zodat deze kennis geregistreerd wordt.

De vangst van haaien en roggen in de sportvisserij is een onbekende factor omdat het registreren van vangsten niet verplicht is. Dit zou veranderd moeten worden.

Verbreiding communicatie

De communicatie tussen belanghebbenden kan verbeterd worden. Daarbij moeten de verschillende organisaties, de visserij, beleidsmakers, onderzoekers en milieuorganisaties, er samen voor zorgen dat informatie over roggen en haaien beschikbaar gesteld wordt aan het brede publiek. Een goed begin kan gemaakt worden door een neutraal toegankelijk stuk te schrijven waarbij alle partijen betrokken zijn. Dit stuk zou bijvoorbeeld over de ecologie van de verschillende soorten kunnen gaan. Een website waar goede informatie beschikbaar is zou ook een mogelijkheid zijn om een breed publiek te bereiken.

Beheer

Tijdens de studiedag is geconcludeerd dat alvorens er over beheer gesproken wordt, er in eerste instantie meer informatie over vangsten, discards en de populaties bekend moeten zijn.

De notulen van deze studiedag zijn toegevoegd als bijlage bij dit rapport (Bijlage 4).

5. Conclusies

1. In Nederland worden zo weinig haaien aangevoerd dat het moeilijk is om een goede bemonstering uit te voeren.
2. Het verdient aanbeveling om de kennis bij vissers over haaien en roggen te inventariseren en vast te leggen.
3. Er moet simpel identificatiemateriaal komen voor de verschillende soorten haaien (en het beschikbare materiaal voor roggen moet worden gecontroleerd)
4. Er moet regelmatig eenvoudige informatie over haaien en roggen verschijnen in diverse publicaties, zoals Visserijnieuws, bladen voor sportvissers e.d. Daarnaast zou een website met info over haaien en roggen een mogelijkheid bieden om een breed publiek te bereiken.

6. Kwaliteitsborging

IMARES beschikt over een ISO 9001:2008 gecertificeerd kwaliteitsmanagementsysteem (certificaatnummer: 57846-2009-AQ-NLD-RvA). Dit certificaat is geldig tot 15 december 2012. De organisatie is gecertificeerd sinds 27 februari 2001. De certificering is uitgevoerd door DNV Certification B.V. Daarnaast beschikt het chemisch laboratorium van de afdeling Milieu over een NEN-EN-ISO/IEC 17025:2005 accreditatie voor testlaboratoria met nummer L097. Deze accreditatie is geldig tot 27 maart 2013 en is voor het eerst verleend op 27 maart 1997; deze accreditatie is verleend door de Raad voor Accreditatie.

Referenties

- EC, 2009. Commission Staff Working Document SEC (2009) 103. On a European Community Plan of Action for the conservation and management of sharks: Impact Assessment.
- Heessen, H.J.L., 2010. State of the Art – Haaien en roggen in de Noordzee. IMARES Rapport C011.10, 30 pp.
- Van Beek, F. (edt.), 2010. WOT-05 Visserijonderzoek Voortgangsrapportage over 2009. CVO Rapport 10.002, 96 pp.
- Van Helmond, A.T.M. & H.M.J. van Overzee, 2007. Discard sampling of the Dutch beam trawl fleet in 2006. CVO Rapport 07.011, 46 pp.
- Van Helmond, A.T.M. & H.M.J. van Overzee, 2008. Discard sampling of the Dutch beam trawl fleet in 2007. CVO Rapport 08.008, 44 pp.
- Van Helmond, A.T.M., J. Steenbergen & R.A. Bol, 2010. Evaluatierapport: sectorbemonstering, december 2009. Intern IMARES Rapport 10.001, 20pp.
- Van Helmond, A.T.M. & H.M.J. van Overzee, 2010. Discard sampling of the Dutch beam trawl fleet in 2008. CVO Rapport 10.001, 45 pp.
- Van Keeken, O.A., J.J. Poos & M.A. Pastoors, 2004. Discard sampling of the Dutch beam trawl fleet in 2002. CVO Rapport 04.010, 32 pp.
- Van Keeken, O.A. & M.A. Pastoors, 2004. Discard sampling of the Dutch beam trawl fleet in 2003. CVO Rapport 04.024, 55 pp.
- Van Keeken, O.A. & M.A. Pastoors, 2005. Discard sampling of the Dutch beam trawl fleet in 2004. CVO Rapport 05.006, 56 pp.
- Van Keeken, O.A., 2006. Discard sampling of the Dutch beam trawl fleet in 2005. CVO Rapport C061.06, 54 pp.

Verantwoording

Rapport C007/11

Projectnummer: 4308601008

Dit rapport is met grote zorgvuldigheid tot stand gekomen. De wetenschappelijke kwaliteit is intern getoetst door een collega-onderzoeker en het betreffende afdelingshoofd van IMARES.

Akkoord: Ir. A.T.M. van Helmond
Onderzoeker

Handtekening:



Datum: 31 januari 2011

Akkoord: Dr.ir. T.P. Bult
Hoofd Afdeling Visserij

Handtekening:



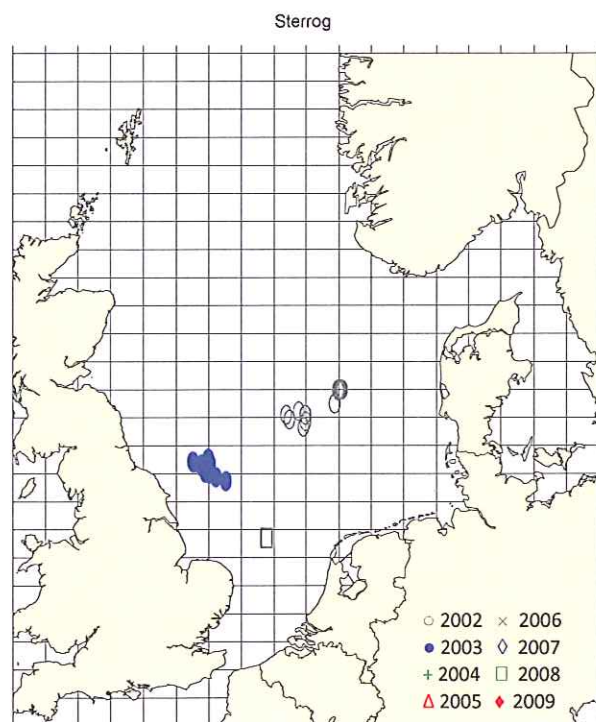
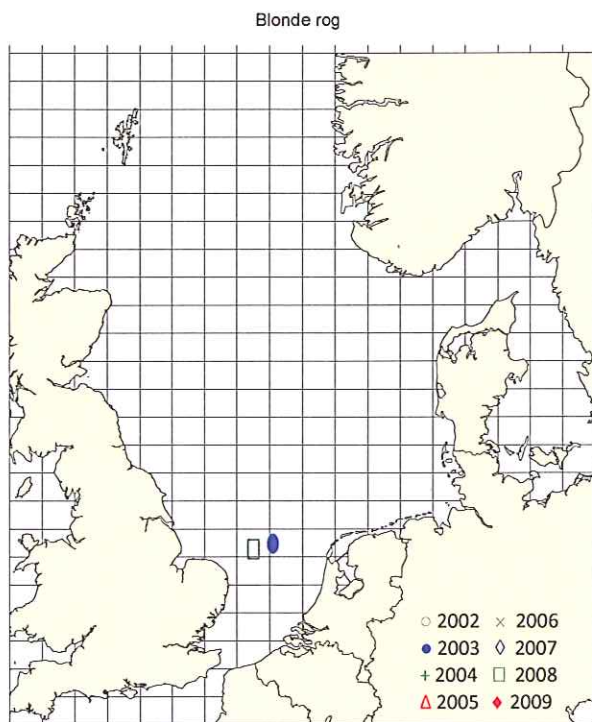
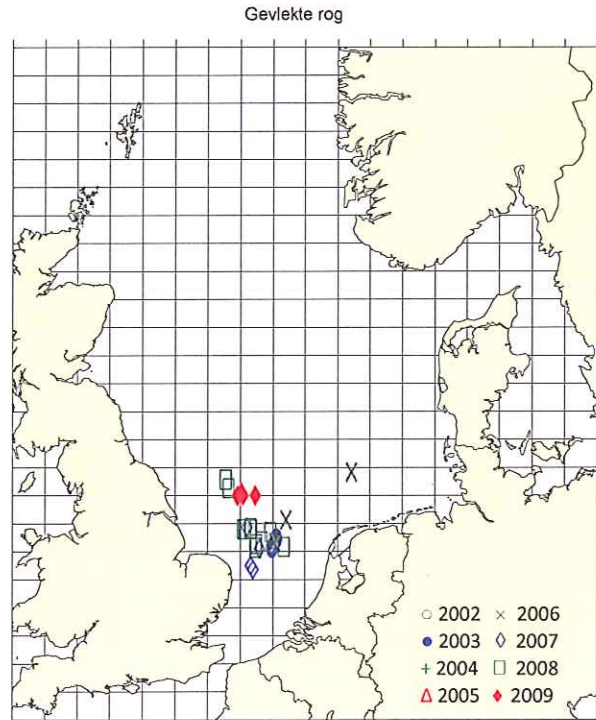
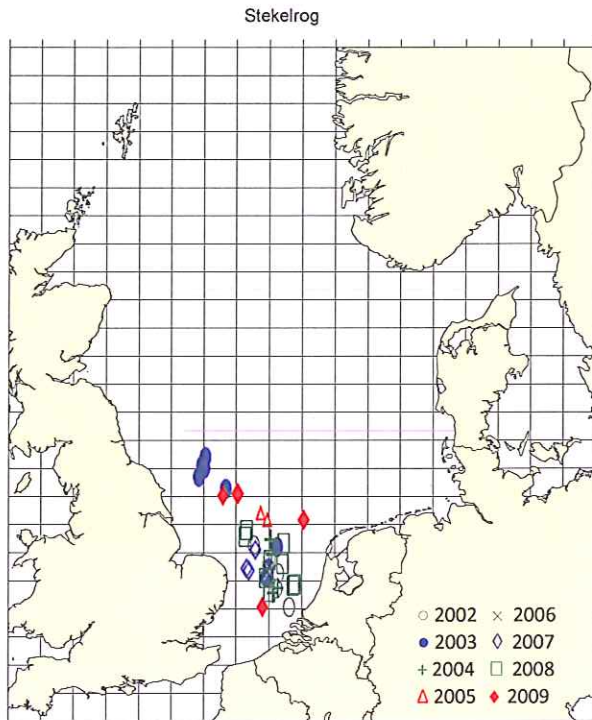
Datum: 31 januari 2011

Bijlage 1: Discardgegevens schol en tong

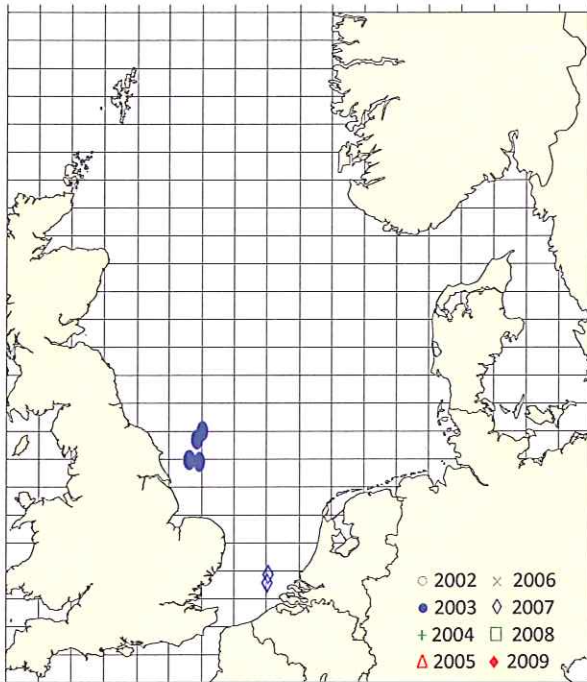
Tabel: Aantal individuen – schol en tong – die die per uur gediscard zijn gedurende de waarnemer reizen aan boord van de boomkorschepen (motorvermogen > 221 kW, 80 mm maaswijdte) voor de periode 2002-2008 (Tabel 4.1;4.2 uit Van Helmond & Van Overzee, 2010a).

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Schol	868	945	792	710	997	700	902
Tong	38	32	69	29	26	27	16

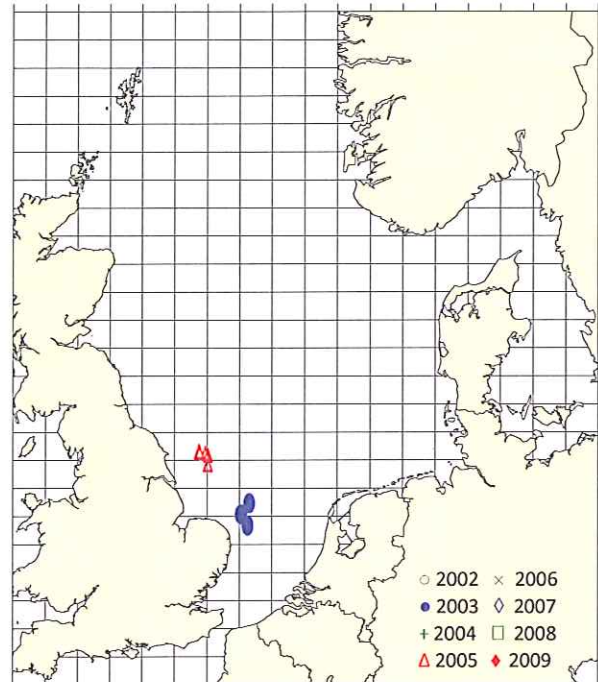
**Bijlage 2: Ruimtelijke verspreiding gediscarde roggen in de boomkorvisserij
(2002-2009)**



Koekoeksrog

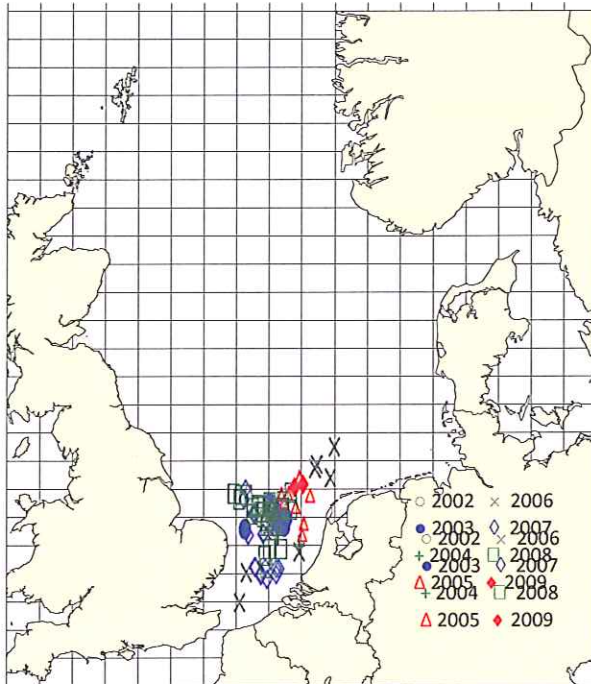


Rog ongeïdentificeerd

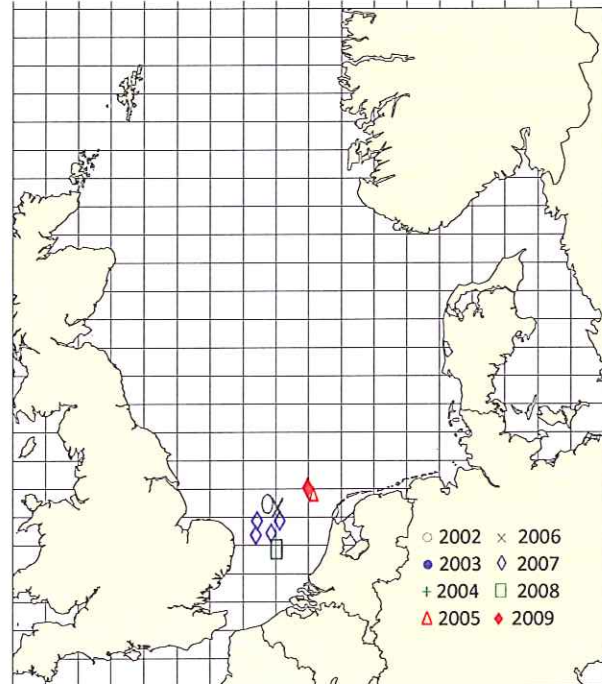


**Bijlage 3: Ruimtelijke verspreiding gediscarde haaien in de boomkorvisserij
(2002-2009)**

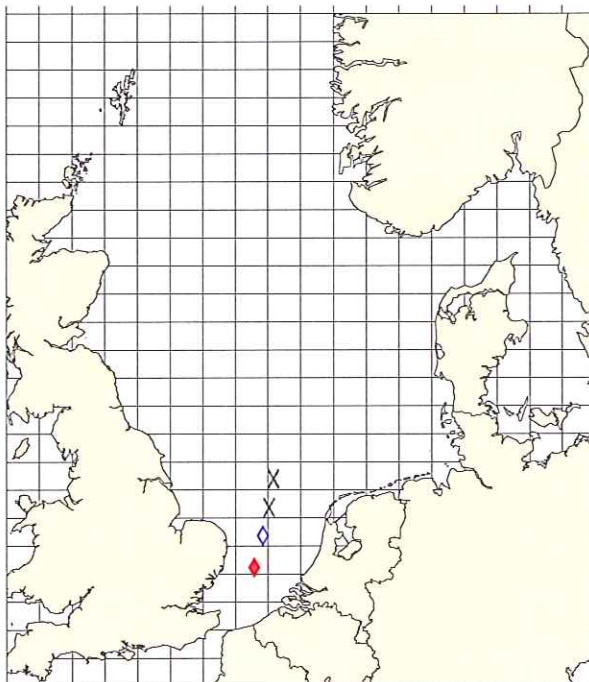
Hondshaai



Gladde haai



Ruwe haai



Bijlage 4: Notulen studiedag Haaien en Roggen

26 november 2010

Aanwezig

Wim van Densen (Voorzitter)
Robert-Jan Croonen (Ministerie EL&I)
Geert Meun (VisNed)
Niels Brevé vervangt Jan-Willem Wijnstroom (Sportvisserij Nederland)
Irene Kingma (Shark Alliance)
Paddy Walker (Waddenvereniging)
Richard Martens (Begeleider Kenniskring Transitie Visserij Zuidelijke Noordzee)
Monique van de Water (Stichting Noordzee)
Hendrik de Nie (neutrale participant)
Henk Heessen (IMARES)
Harriët van Overzee (IMARES)
Jurgen Batsleer (IMARES, notulist)

Afwezig

Kees Taal (LEI)

Afmeldingen

M. Siemensma (Kust&Zee)
H. Offringa (Ministerie EL&I)
P. den Hartog (PVis)
D.J. Berends (Nederlandse Vissersbond)
G. van Balsfoort (PFA)

Doel: Het komen tot een actieplan/stappenplan ter bescherming van elasmobranchen binnen Nederland naar aanleiding van het EU haaien actieplan.

Het EU haaien actieplan (2009) heeft als doel:

- Meer informatie te verkrijgen mbt huidige toestand
- Duurzaam beheer te genereren
- Adresseren van stakeholders in verschillende lidstaten en proberen het brede publiek te bereiken.

Overzicht van de dag

Ochtend programma:

- Algemene introductie met een presentatie van Henk Heessen: het scheppen van een beeld over de toestand van roggen en haaien
- Komen tot een probleemstelling

Middag programma:

- Bedenken stappenplan
- Welke praktische acties kunnen gevoerd worden

Ochtend

Presentatie Henk Heessen (IMARES)

Algemene introductie Haaien en Roggen in de Noordzee

1. Biologie

Het is nog onduidelijk welk belang elasmobranchen in het ecosysteem hebben.

Zou de plek van deze soorten gemakkelijk ingevuld kunnen worden door een andere soort? Er zijn geen studies bekend die daadwerkelijk hebben gekeken naar de rol van roggen en haaien binnen het ecosysteem en welke gevolgen afname van de populaties zou kunnen teweegbrengen.

2. Patronen in ruimte en tijd

De verspreiding van stekelrog in 1900 en 1990 wordt met elkaar vergeleken; er is een verandering zichtbaar.

Vangstgegevens worden gepresenteerd. Er mist informatie met betrekking tot vangsten van voor 1970. Deze informatie zou te verkrijgen zijn bij vissers.

De grafieken die gepresenteerd worden laten een duidelijke afname van roggen en haaien in de Noordzee zien.

Discussiepunt: Is de afname veroorzaakt door visserij?

Irene Kingma: visserij is mede veroorzaker van de afname door het wegvangen van vrouwtjes waardoor ook de reproductie daalt.

Geert Meun: Effecten van vistuigen en met name boomkor is minimaal.

Vangsten van roggen en haaien in Nederland wijken af van de internationale vangsten. Volgens Geert Meun moeten Nederlandse vissers quotum bij ruilen met landen die hun quotum niet gevuld krijgen. De laatste 3 jaar liggen de vangsten tussen de 300 a 400T. Dit is lager dan vroeger. Deze lagere vangsten worden mede veroorzaakt door verlaagde quota. Als voorbeeld: het quotum voor rog is met 70% afgenomen (Geert Meun).

Er missen Nederlandse gegevens met betrekking tot vangsten van haaien, met name doornhaai. Missende gegevens worden veroorzaakt door het verbod op aanlanden van doornhaai waardoor we input missen ter berekeningen van aantallen en biomassa.

3. Wat is het probleem

Er is weinig kennis over de overlevingskansen van roggen en haaien na discarden.

Welke soorten kunnen goed met visserijdruk omgaan? Het is soortafhankelijk.

Er is een afname van populaties in ruimte en tijd. Hoe ga je hier mee om ondanks de gelimiteerde informatie over populaties. Hoe communiceer je de afname en de gevolgen van de afname aan het brede publiek? Moeten we voor twee kenmerkende soorten benoemen?

Bijvoorbeeld de stekelrog voor de roggen en doornhaai voor de haaien.

4. Acties

Technologische aanpassingen zoals modificatie van de netten, maar ook kijken naar soort-specifieke aanpassingen met betrekking tot het sensorisch systeem van roggen en haaien.

4 punten worden benoemd die verwerkt kunnen worden in het actieplan.

1. De aanvoer statistiek
2. Kennis van betrokken raadplegen
3. Beheersmaatregelen
4. Verbreding van de communicatie

Middag

Doel: Definiëren van het probleem en start van het ontwikkelen van een stappenplan.

Presentatie Irene Kingma (Shark Alliance)

EU-plan ter bescherming van roggen en haaien

De EU introduceerde in 2009 het Community Plan Of Action Sharks (CPOA Sharks). Hier kwamen drie hoofddoelen naar voren:

1. Kennis vergroten en verbeteren
2. Reduceren van de impact
3. Communicatie met belanghebbenden (ook buiten de EU)

Er worden in dit plan ook drie punten benoemd die moeten leiden tot het bereiken van de drie bovengenoemde hoofddoelen:

1. Wetenschappelijk advies
2. Regionale samenwerking
3. Integrale aanpak

Er worden een aantal actiepunten gepresenteerd die moeten leiden tot betere bescherming van de populaties. Er moet gestreefd worden naar **betere monitoring** van roggen en haaien populaties waardoor onze kennis over deze populaties toeneemt. Dit moet leiden tot een grotere **bewustwording** van de problematiek (afname van populaties) onder de belanghebbenden maar ook bij het brede publiek. We moeten toekomst gericht denken om populaties in stand te houden. Dit kan gerealiseerd worden door: een **verbod op discarden** en **verbod op ontvinnen**, alsook het verbeteren en aanpassen van vistuigen waardoor deze **selectiever zullen vissen** en dus minder bijvangst van roggen en haaien realiseren.

Als laatste punt is de problematiek van ontvinnen besproken. In november 2010 is de wetgeving betreffende ontvinnen herzien. Deze wetgeving heeft weinig betrekking tot de Nederlandse visserij in de Noordzee.

Als samenvatting van de ochtend wordt er aan de vijf aanwezige partijen (onderzoek, milieu, visserij, sportvisserij en beleid) gevraagd om een omschrijving van de problemen te geven.

Onderzoek (Henk Heessen):

De soorten laten een sterke afname zien, waarbij sommige soorten ook volledig verdwenen zijn uit de Noordzee. Naast afname in populatie, is er ook bezorgdheid richting de afname van het verspreidingsniveau van enkele soorten roggen en haaien. Hieruit concluderend dat als de huidige toestand blijft, dit erg negatief zal zijn voor populaties roggen en haaien in de Noordzee.

Milieuorganisaties (Irene Kingma):

Binnen milieuorganisaties is het duidelijk dat vele soorten achteruit gaan qua aantallen en verspreiding. Een voorbeeld is de vleet die zo goed als volledig verdwenen is in de Noordzee. Visserij wordt als oorzaak aangegeven. Visserij vangt grote individuen weg wat leidt tot verarming van de Noordzee. Daarbij is er destructie van habitat wat het herstel van de populaties bemoeilijkt.

Het probleem is duidelijk, goed vanuit de EU dat er een plan is (CPOA), maar de vraag is hoe dit plan te implementeren.

Visserij (Geert Meun):

De visserij heeft een probleem met het actieplan van de EU, waarbij het plan te algemeen zou zijn en te weinig concrete informatie zou geven. Ook zien ze problemen met betrekking tot het vergaren van kennis over populaties en huidige verspreiding van roggen en haaien en de impact op het ecosysteem gezien de maatregelen (aanland verbod).

Men vraagt zich ook af welke maatregelen genomen zullen worden in de EU en hoe deze toegepast zullen worden op de Nederlandse visserij aangezien de bijvangst van roggen en haaien marginaal is en er dus weinig profijt uit te halen valt.

De visserij erkent dat er een probleem kan zijn met de populaties van haaien, met name de doornhaai, gezien de internationale aanvoer van de soort in het verleden maar de Nederlandse vangst van de soort is slechts enkele honderden of duizenden kilo's per jaar. Verder heeft de visserij een minder negatief gevoel bij populaties van roggen. Er is dus een verschil tussen beide vissoorten.

Sportvisserij Nederland (Niels Brevé):

Sportvissers merken dat er een verschuiving plaatsvindt van de visstanden. Hoewel er geen concreet bewijs van is, worden er meer roggen en haaien gevangen in het Zuiden.

De sportvisserij heeft een groot belang bij gezonde populaties van roggen en haaien. Als het goed gaat, is dit des te beter voor de sport. Wel is het zo dat de effecten van de sportvisserij op deze soorten onbekend is, maar de sportvisserij wordt niet gezien als grote speler met betrekking tot de impact op de dynamiek van roggen en haaien populaties.

Vanuit de sportvisserij is dringende behoefte naar identificatiegidsen (voor zowel haaien als roggen).

Beleid (Robert-Jan Croonen):

Nederland is gebonden aan de EU en moet dus voldoen aan Europese regelgeving en dus ook aan het CPOA. Toch is het zo dat enkele suggesties (verbod op ontvinnen) niet van toepassing zijn op Nederland. Vanuit het beleid wil men streven naar stabilisatie en herstel van soorten, maar de vraag hierbij blijft hoe? Dit zou kunnen door educatie van belanghebbenden alsook de publieke sector en door het reduceren van bijvangst. Het is belangrijk voor beleidsmakers om mogelijke maatregelen te schetsen die leiden tot een ecosysteem benadering die tot een balans kan leiden tussen behoud van natuur en behoud van visserij.

Afname van soorten is een evident probleem en nu moet er gezocht worden naar maatregelen die kunnen helpen.

Oplossingen voor het probleem**1. Aanvoer van informatie**

Het doel is om accuratere schattingen te kunnen maken over populaties van roggen en haaien, hiervoor is het noodzakelijk een degelijk model te construeren. Daarvoor zijn gegevens van de totale vangst (eigenlijke vangst en dus niet alleen aanlandingen) en de leeftijdsgroepen nodig. Bepalingen van de leeftijd voor elasmobranchen is een tijdrovend en moeilijk proces. De voornaamste aanvoer van deze gegevens zou uit surveys, maar ook uit de commerciële visserij en sportvisserij moeten komen.

➤ Hoe is de huidige aanvoer van informatie?

Binnen de surveys worden soorten correct geïdentificeerd. De survey gegevens geven een goed beeld over de lengte verdeling binnen populaties. Een verbeterpunt zou kunnen zijn dat er ook informatie met betrekking tot de rijpheidstadia en leeftijdsamenstelling verzameld zou kunnen worden. Dit laatste is een moeizaam proces waar een groot kostenplaatje aan verbonden is.

Voor de visserij is het vanaf 2008 in Nederland verplicht om het gewicht (aantal kg) per soort te vermelden bij aanlanding. Deze informatie is dus beschikbaar. Hierbij is wel de vraag hoe accuraat de

soorten identificatie is en in hoeverre dit verbeterd kan worden. Het is bekend dat bijvoorbeeld de identificatie tussen een blonde rog en gevlekte rog vaak fout gaat.

Wie is er verantwoordelijk voor de identificatie?

De identificatie van soorten gebeurt op dit moment door de sorteerdere waarbij het Productschap Vis verantwoordelijk is voor de identificatie en de lengte – leeftijdsclassificatie. Een probleem hierbij is dat de handel niet geïnteresseerd is in identificatie van soorten.

Wat zijn de verbeterpunten ten aanzien van identificatie van soorten?

- Het samenstellen van een verbeterde identificatiegids voor roggen. Men werkt al met een Engelse gids in de visserij, maar het is handig dat er een algemene gids komt die door alle belanghebbenden gebruikt kan worden. Er is nog geen gids voor haaien voor handen en moet dus nog samengesteld worden.
- Communicatie en educatie van belanghebbenden over het belang van het correct identificeren van soorten. Met name toezieners van het Productschap Vis zouden hierbij baat hebben.
- Het invoeren van gegevens is verouderd en er moeten aanpassingen komen in de huidige computerprogramma's. De invoer van gegevens zou over de gehele lijn (visserij en surveys) op een gelijkaardige manier moeten gebeuren.
- Robert-Jan neemt contact op met Paul de Niet (PVis) over de mogelijkheid een registratiesysteem te bouwen (**Actie**). Ook zal er een manier gevonden moeten worden om gedeelde kennis richting onderzoekers, NGO's, PVis etc. te versturen.

➤ Welke informatie hebben we met betrekking tot vangstsucces?

Het vangstsucces (CPUE) is bekend voor vele vissoorten en kunnen terug gevonden worden in VIRIS. Dit is nog niet bekend voor roggen en haaien. Maar is het bepalen van de CPUE voor roggen en haaien haalbaar, en is er genoeg budget voor? Hierbij merkt Geert Meun op dat vangstsucces van deze soorten niet echt relevante informatie zou opleveren voor haaien. Vissers moeten pas een vangst boven de 50kg registreren en vangsten van haaien groter dan 50kg worden bijna niet gedaan. Het zou eventueel wel een mogelijkheid zijn voor roggen, want deze soort worden in de regel door een beperkte groep vaartuigen gevangen en aangeland.

Informatie met betrekking tot CPUE en gebiedskennis zou eventueel wel gehaald kunnen worden door de kennis van vissers hierbij te betrekken. Deze kennis kan verworven worden door interviews met vissers en het raadplegen van logboeken. Vanuit IMARES zou men een tiental interviews kunnen houden met vissers vanuit Vlissingen - IJmuiden - Texel. De visserij staat hier in eerste instantie positief tegenover en Geert Meun zal in overleg gaan met de vissers en de mogelijkheden kenbaar maken. Robert-Jan zal samen met Henk en Harriet een afspraak maken om te kijken welk budget (vb. biodiversiteits-budget) hiervoor vrij gemaakt kan worden (**Actie**).

Verdere vragen/opmerkingen die hierbij aansluiten waren:

Zijn de vangsten en de locatie van de vangsten bekend?

De aanlandingen (soort en gewicht) alsook het ICES-kwadrant van de vangst zijn bekend.

Kan een visser gestimuleerd worden om gegevens te verzamelen?

Er is een erg kleine kans van slagen om vissers gegevens te laten verzamelen, het kost namelijk teveel tijd om alles te noteren.

Sportvisserij Nederland wil graag op korte termijn een merkexperiment starten waarbij sportvissers haaien en roggen merken.

➤ Wat kan er verbeterd worden aan informatie/kennis ten opzichte van discards?

Registratie van discards is niet verplicht waardoor er weinig bekend is over de hoeveelheden roggen en haaien die gediscard worden. Binnen IMARES is er in 2008 een discard self-sampling programma gestart waaraan op dit moment 25 schepen meewerken. De visserij-sector staat positief tegenover dit programma en meerdere vissers hebben aangegeven mee te willen werken aan dit programma. Op dit moment kunnen er geen schepen meer aan het programma toegevoegd worden aangezien het limiet van het aantal schepen binnen IMARES is bereikt. Het ministerie zal daarom in gesprek gaan met IMARES om te kijken wat de realistische mogelijkheden zijn om het programma uit te breiden en meer informatie met betrekking tot discards van elasmobranchen te verkrijgen.

➤ Wat is het aandeel van de sportvisserij in het verkrijgen van informatie?

De vangsten van roggen en haaien in de sportvisserij is een onbekende factor. De oorzaak hiervan is dat het registreren van vangsten niet verplicht is. Dit zou moeten veranderen en er zou een identificatie en registratie protocol gemaakt moeten worden die vangstgegevens van de sportvisserij bijhoudt. Dit verbeterpunt staat al aangegeven in het EU actieplan.

2. Verbreding van de communicatie

Communicatie tussen belanghebbenden moet verbeterd worden. Daarbij moeten de verschillende organisaties, visserij, beleidsmakers, onderzoekers en milieuorganisaties, er samen voor zorgen dat informatie over roggen en haaien kenbaar en beschikbaar gesteld wordt voor het brede publiek. Een goed begin kan gemaakt worden door een stuk(je) te schrijven in visserijnieuws of in de nationale pers. Het eerste stuk moet een neutraal toegankelijk stuk zijn zoals over de ecologie van soorten. Kennislink (www.kennislink.nl) zou eventueel een goede site zijn om een eerste stuk te publiceren. In een later stadium kan er eventueel meer informatie vrijgegeven worden, dit geldt ook voor gewaarborgde gegevens zoals bijvoorbeeld hoeveelheden discards. Hierbij kwam de vraag naar voren, hoe gewaarborgd, vertrouwd zijn deze gegevens? Een mogelijke oplossing hiervoor is dat voor publicatie van het stuk alle betrokken partijen inzage hebben gehad ter controle of om relevante informatie toe te voegen. Er zijn al rapporten en artikelen geschreven. Henk Heessen heeft een rapport dat kenbaar gemaakt kan worden. Zo ook is er een stuk geschreven door NGO's over roggen en haaien.

De conclusie is dat er een artikel geschreven moet worden, waarbij alle partijen betrokken zijn, dat bekendheid en informatie geeft over de huidige toestand van roggen en haaien aan het brede publiek (**Actie**).

Verantwoordelijken voor dit artikel:

Harriet van Overzee (IMARES, penvoerder)

Robert-Jan Croonen (Ministerie EL&I)

Irene Kingma (Shark Alliance)

Geert Meun (VisNed)

Jan-Willem Wijnstroom (Sportvisserij Nederland)

3. Beheer

Voor we het beheer volledig moeten en kunnen bespreken zal er in eerste instantie meer informatie over vangsten, discards en de populaties bekend moeten zijn.

Wel kan er gesteld worden dat er selectiever gevist zal moeten worden waarbij vangsten van non-target soorten beperkt zullen moeten worden. Dit kan gerealiseerd worden door beperkende maatregelen vast te stellen. Daarnaast kan Nederland dit niet alleen. Er zullen dus afspraken en ook samenwerkingen gerealiseerd moeten worden op internationaal niveau.

Rondvraag en overige opmerkingen

Hendrik de Nie:

Is er een relevante website of informatie bron waar er informatie met betrekking tot het beleid vanuit de overheid over deze problematiek te vinden is? Indien zo, is dit een onafhankelijke bron?

Op de website van de overheid moet deze informatie te vinden zijn.

Richard Martens:

De verkregen informatie zal binnen de kenniskring uitgezet worden. Maar hierbij komt de vraag; waarom zou het voor een visser interessant zijn om bij te dragen aan dit actieplan?

De visserij is afhankelijk van de publieke sector en mag dus het publieke debat niet vergeten.

Op dit moment is er al een groep actief in Nederland die visserij op roggen en haaien bespreekbaar maakt. Bij deze groep horen: IMARES, NGO's, sportvisserij en beleidsmakers. Visserij ontbreekt echter en de vraag is of visserij bij deze groep betrokken wil worden.

Geert Meun zal deze studiedag bespreken binnen de visserij-sector. Hij kijkt positief naar een samenwerking tussen de verschillende partijen.

De datum van een vervolg vergadering zal in een later stadium bekend gemaakt worden.